

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง การยื้อแย่งที่ดินในบริบทความขัดแย้งของ “การพัฒนาเศรษฐกิจ” และ “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”: กรณีศึกษาชุมชนชายแดนไทย-ลาว จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษากระบวนการยื้อแย่งที่ดินที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยดำเนินการศึกษาเชิงเนื้อหาและปัจจัยที่มีผลและเอื้ออำนวยต่อการยื้อแย่งที่ดินในชุมชนชายแดนไทย-ลาว 2 แห่ง ในเขตอำเภอบุญทริก และอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนั้นยังต้องการศึกษาตัวแสดงหรือผู้กระทำการ (Actor) ในปรากฏการณ์การยื้อแย่งที่ดินว่าประกอบด้วยใครบ้าง และตัวแสดงหรือผู้กระทำการเหล่านี้มีบทบาทในการยื้อแย่งที่ดินอย่างไร และสุดท้ายเป็นการพิจารณาถึงการปรับตัวของชุมชนเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางความขัดแย้งเหล่านั้น

การศึกษานี้ใช้อาศัยระเบียบวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้สำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มความคิด “การพัฒนาทางเศรษฐกิจ” และ “การอนุรักษ์ธรรมชาติ” ที่สัมพันธ์กับประเด็นการวิจัย ได้แก่ แนวคิดการยื้อแย่งที่ดิน การครอบครองที่ดิน แนวคิดการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ (access theory) ทั้งนี้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการมองปรากฏการณ์การยื้อแย่งที่ดินที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรณีศึกษา

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อค้นพบจากงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยพบว่าหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนเป็นตัวแสดงหรือผู้กระทำการหลักในปรากฏการณ์การยื้อแย่งที่ดินที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนทั้ง 2 แห่ง ในขณะที่กลุ่มทุนจากภายนอกชุมชนเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในระยะหลังๆ อย่างไรก็ตามสามารถกล่าวได้ว่าสถานการณ์การยื้อแย่งที่ดินในด้านหนึ่งเป็นผลจากการดำเนินงานตามนโยบายต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนา การใช้ และการสูญเสียที่ดินทำกินของชาวบ้านตามุยและบ้านหนองเม็กก็เป็นไปตามนโยบายของรัฐในแต่ละช่วงเวลานั้นเอง ส่วนที่สอง เป็นข้อค้นพบเชิงทฤษฎี พบว่า กรอบคิดการยื้อแย่งที่ดินควรให้ความสำคัญกับการปัญหาการยื้อแย่งที่ดินภายในที่เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานรัฐและภาคประชาชน

กล่าวเฉพาะนโยบายการสร้างพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ในสังคมไทยจากกรณีศึกษาทั้ง 2 กรณี ได้กลายเป็นกระบวนการปิดล้อมใหม่ของระบบเสรีนิยมที่กั้นชาวบ้านในพื้นที่ออกจากที่ดินในฐานะปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ในส่วนของการใช้แนวคิดโอกาสในการเข้าถึงทำให้เห็นว่าภายใต้กระบวนการข้อยกเว้นที่ดินภายในสังคม กลุ่มความสัมพันธ์ของอำนาจกลายเป็นส่วนที่ทำให้ตัวแสดงที่แตกต่างกันมีระดับความสามารถที่ต่างกันในการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งท้ายที่สุดกรณีศึกษาทั้ง 2 แสดงให้เห็นถึงการต่อรองในกระบวนการเข้าถึงทรัพยากรด้วยการสร้างแนวคิดโดนดชุมชน ที่ถูกนำมาใช้ทั้งในฐานะเครื่องมือในการสร้างทางเลือกของการเข้าถึงทรัพยากรที่ได้รับความชอบธรรมและในฐานะเครื่องมือของการปะทะกับการถูกตีตราว่าเป็น “ผู้บุกรุก” ของชาวบ้าน

Abstract

“The land grabbing in the context of conflict among economic development and conservation: a case study of border community, Ubon Ratchathani” was the project that studied process of land grabbing took place in the conflict of state policy. The study focused on conditions that are favorable and the strivings of land on the border, Thailand - Laos two areas Buntharik and Khong Chiam, Ubon Ratchathani and it was emphasized upon the actors who involve in the conflict and their reaction. In addition, community adjustment to the conflicts was considered.

This study was qualitative research methods. Documentary research, field data collection, and literature review was conducted to explore related concepts including land grabbing, land tenure, access theory to apply those concepts to explain the phenomena of the case study.

The research found that (1) the government agencies and people not only played important role in the land grabbing but also the capitalist. However, this situation was more complicated by the implementing the government policies changing from time to time. (2) The priority should be given to the concept of land grabbing in case of the strivings of land between the state and the community called “internal land grabbing”. In both case studies reflected that policies for the designation and protection of conservation areas has become the part of new form of enclosure by liberalism. Under this internal land grabbing showed the relations of power among actors and the ability of different actors to access resources. ‘Community Land Title’ was created to negotiate resource access and is used as a tool to create alternative access to the resources legitimately and as a means of fighting against stigmatized community as “invaders”.